

KUDHIBITI WADUDU WA GHALANI

- Zipo njia nyingi za kudhibiti wadudu waharibifu wa ghalani kama ifuatavyo:
- Kutumia vifaa vya kuhifadhi nafaka visivyoruhusu hewa kuingia ndani kama silos au magunia yajulikana kama PICS ambayo yana uwezo wa kubeba kilo 100.
- Njia nyingine ya kudhibiti wadudu hawa wa ghalani ni kutumia madawa yanayotengenezwa viwandani kama *Actellic Super Dust* au madawa yabokanayo na mimea.

Ndege

- Ndege ni tizzo kubwa katika uzalishaji wa ulezi.
- Mashambulizi ya ndege yanaanza baada ya ulezi kuchanua katika hatua ya kujaza maziwa.
- Ni muhimu kuhamia ndege katika hatua hii.

Pata ushauri wa wataalam wa kilimo katika eneo husika ili kushauri namna sahihi ya kudhibiti visumbuifu vitakavyoitokeza.

Picha: Ulezi ulioanzwa na kustawi vizuri

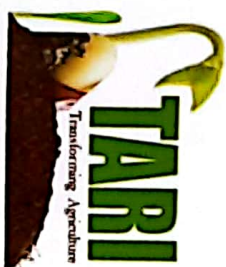
KUVUNA

- Ni muhimu kuvuna ulezi kwa wakati ili kuepuka kushambuliwa na visumbuifu hususani panya, ndege na mchwa, masuke kudondoka na kusambaa kwa punje kutokana na upepo
- Uvunaji hufanyika baada ya kuhakikisha kuwa masuke ya ulezi yamekauka vizuri.

KUKAUSHA, KUPETA NA KUHIFADHI

- Baada ya kuvuna ulezi inapaswa kukaushwa kwenye jua kabla ya kuhifadhi katika eneo safi, salama na lenye hewa.
- Ulezi uliopetwa vizuri huhifadhiwa kwenye ghala au vihenge bora vyenye uwezo wa kuzua uharibifu unaotokana na wadudu, panya, ndege, mvua na unyevu.

TAASISI YA UTAFITI WA KILIMO TANZANIA

KILIMO BORA CHA ULEZI

KWA MAWASILIANO:
Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)
Kituo cha Ilonga
S.L.P 33, Kilosa Morogoro - TANZANIA
Simu: +255736623283
Barua pepe: cdilonqa@tari.go.tz
Tovuti: www.tari.go.tz

**BILL & MELINDA
GATES Foundation**

AVISA
Healthier and
Prosperous Africa

UTANGULIZI

- Ulezi (*Eleusine coracana*) ni zao la nafaka lenye uwezo wa kustahimili ukame hivyo huweza kulimwa maeneo yenye mvua chache.
- Zao la ulezi linafaa kuzalishwa kama zao la chakula kuziba nafasi ya mazaao mengine ambayo yanaathirwa na ukame unaosababishwa na mabadiliko ya taba nchi.
- Ulezi ni zao muhimu siyo tu kwa chakula bali pia kwa kulimua kipato cha wakulima na wajasiriamali.

IKOLOJIA YA KILIMO CHA ULEZI

Ulezi hustawi katika maeneo ya ikolojia tofauti.

MWINUKO

- Maeneo yenye mwihuko kati ya mita 400 hadi 1200 kutoka usawa wa bahari hufaa kwa kilimo cha ulezi.

UDONGO

- Ulezi hustawi vizuri kwenye udongo wenye kiwango cha uchachu (pH) kati ya 6.5 hadi 8.5 ambao hauutambishi maji.

JOTO NA MVUA

- Zao la ulezi hustawi katika maeneo yenye joto rindi la sentigredi 15 hadi 30.
- Aida, ulezi hutaa mavuno mengi kwenye maeneo yenye mvua juu ya mlima ya mlima 400 hadi 1500 kwa mtwaka. Huhitaji mvua za kutoshwa wakati wa kujaza mbegu.

UTAYARISHAJI WA SHAMBA

- Shamba linatakiwa kutayarishwa mapema kabla ya kuanza kwa mvua za kwanza za msimu wa kilimo.
- Kulingana na uwezo wa kiuchumi wa mkulima anaweza kutumia trefai, jembe la kukotwa na ngo'mbe au jembe la miono.

UCHAGUZI WA MBEGU ZA KUPANDA

- Ulezi mwingi unaolimwa nchini Tanzania unatokana na mbegu ya dhavua huru (OPV). Aina hii ya mbegu inamwezesha mkulima kuchagua mbegu kwenye mavuno ya shamba lake mwenyewe. Katika kutanua hivyo, mkulima anapaswa kuzingatia yafuatayo:
 - Chagua masuke makubwa yaliyokomaa na yenye afa nzuri kabidati ya shamba.
 - Aina yakaule vizuri na yapige upate mbegu nzuri iliyopetwa, kukaushwa vizuri na kuwekwa dawa ya kudhibiti wadudu wanaobungua.
 - Ukifanya hivi mtululizo kwa misimu mitatu, itakubidi misimu wa me unume mbegu mpya ya ulezi ili kuzuia mchanganyiko wa mbegu na kushuka kwa mavuno.
 - Zao la ulezi linatakiwa kukomaa wakati misimu wa mvua umeisha ili kuepuka kupabwa na magorjwa ya ukungu

KIASI NA JINSI YA UPANDAJI ULEZI

Utahitaji kilo 6 – 8 kupanda ekari moja ya ulezi. Hii ina maana kwamba utahitaji kilo 15 – 20 kupanda hektari moja ya ulezi. Ukitumia mashine ya kupanda kiasi cha mbegu kinapungua mpaka asilimia hamsini (50%).

AINA ZA MBEGU ZA ULEZI

Katika kituo cha Utafiti TARI Jijona zinapatikana mbegu bora za ulezi aina tatu zenye sifa zifuatazo;

Aina ya mbegu	Kukomaa (silku)	Mavuno (kg/Acre)
U15	75 - 80	800
P224	100	700
TARI FM 1	100	1200 - 1400

Nafasi za kupanda ulezi

Mstari hadi mstari ni sentimita 50 na shina hadi shina ni sentimita 10.

Picha: Upandaji wa ulezi kwa mstari

MBOLEA

Ulezi hunastawi vizuri maeneo mengi nchini yenye mvua ny/ngl, wastani na ya ukame, ulezi hulimwa zaidi katika sehemu zenye ukame.

Katika maeneo ya ukame, mbolea za chumvi chumvi zinaweza kuleta madhara kwa mimea zisipotumwa kwa uangalifu, hasa pale mvua zinapokatika mara baada ya kuweka mbolea; mimea inaweza ikaungua kwa kuchomwa na mbolea.

Hivyo wakulima wanashauriwa kutumia mbolea ya samadi pamoja na mbolea ya *Mirilingu mazaao* au mbolea ya *DAP* wakati wa kupanda. Inashauriwa kutumia mbolea ya samadi kiganja kimoja kwa shimo moja la ulezi wakati wa kupanda au karai moja kwa mita tano au hatua tano.

PALIZI NA KUPUNGUZA

- Ni muhimu kufanya palizi mapema lwezekanavyo. Palizi inasaidia kuondoa ushindani wa virutubisho kwa mimea, maji na mwanga kati ya ulezi na magugu.
- Shamba la ulezi ni lazima liwekwe katika halli ya usafi na kutokuruhusu magugu wakati wote hasa katika kipindi cha mwanzoni.

VISUMBUFU VYA ZAO LA ULEZI

- Zao la ulezi hushambuliwa na magugu, wadudu waharibifu, magorjwa, ndege na wanyama mbalimbali.
- Udhibiti wa visumbuфу hufanyika kabla na baada ya kupanda kutegemea na aina ya visumbuфу.

MAGONJWA

Blast ya ulezi

- Ni ugonjwa hatari kuliko yote
- Unasababishwa na Tangasi *Magnaporthe grisea*
- Unaathiri ulezi katika hatua zote za ukaji
- Upungufu wa mazaao hurika asilimia 40-90 usipodhibitiwa
- Vijiidudu vya blast hupendelea halli ya joto pamoja na ur-yevu angani

KUZUIA/KUDHIBITI BLAST YA ULEZI

- Tumia mbegu zenye afa na ubora
- Tumia aina za ulezi zinazostahimili blast
- Kuharibu na kuchoma mabaki ya mabua
- Ondoa magugu na mimea iliyoothirwa na blast